

Konsekvensutredning avseende ändringar som rör hantverksprogrammet

Sammanfattning

Vid översynen av hantverksprogrammet i samband med ett tidigare regeringsuppdrag¹ var Skolverkets bedömning att programmets konstruktion bör analyseras vidare.² En sådan analys har visat att programmet är för brett konstruerat för att utbilda mot hantverksyrken som i olika grad har beröringspunkter med servicenäringar, mot handeln, hantverksmässig produktion eller småskalig industri. Genom ambitionen att utbildningen ska kunna rymma en bredd av hantverksyrken finns en obalans mellan innehåll och progression i de olika inriktningarna. En följd är att examensmålet och ämnesplanerna i hantverk samt hantverkskunskap fungerar som kompromisser som inte ger tillräcklig styrning för utbildningens olika inriktningar. Därtill har andelen elever på programmet med tiden fått en kraftig slagsida mot inriktning *frisör, barberare och hår- och makeupstylist*.

Dessa skäl för förändring låg bakom en hemställan från Skolverket till regeringen.³ Där hemställde Skolverket bland annat om att myndigheten ges i uppdrag att föreslå utformning och innehåll för ett nytt program inom hår- och skönhetsområdet som ersätter hantverksprogrammet. Myndigheten hemställde även om möjligheten att föreslå förflyttningar av övriga inriktningar på hantverksprogrammet till andra nationella program eller på annat sätt föreslå hur det hantverksmässiga kunnandet inom inriktningarna kan tas om hand inom gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå.

Skolverket har nu i uppdrag, enligt regleringsbrevet för budgetåret 2022⁴, att föreslå ändringar som rör hantverksprogrammet, med utgångspunkt i nämnda hemställan. Förslagen rörande hantverksprogrammet ska, där så är möjligt, samordnas med införandet av ämnesbetyg.

Skolverket bedömer att ett nytt program inom hår- och skönhetsområdet bör ersätta hantverksprogrammet. Det nya programmet bör utgöras av de utbildningar som idag ingår i inriktningen *frisör, barberare och hår- och makeupstylist*. Skolverket avser även att föreslå förflyttningar av vissa inriktningar från hantverksprogrammet till andra nationella program samt säkerställa att alla inriktningarna inom programmet tas om hand i gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning på

¹ Regleringsbrev 1:1 U2009/06971/S (delvis) U2016/01473/GV U2016/01486/GV m.fl.

² Redovisning av uppdrag om förändringar av nationella program i gymnasieskolan samt av förslag utifrån propositionen Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program, dnr: 2018:00570.

³ Hemställan angående översyn av hantverksprogrammet, dnr 2020:1910.

⁴ <https://www.esv.se/>

gymnasial nivå. I uppdraget behöver Skolverket också analysera vilka nödvändiga författningsändringar förslagen ger upphov till.

Mot den redovisade bakgrunden lämnar Skolverket följande förslag i sammanfattning.

- *Hantverksprogrammet* i dagens konstruktion upphör.
- Ett nytt nationellt program införs, *bår- och stylistprogrammet*.
- Inriktningen *textil design* föreslås flytta från dagens *hantverksprogram* till det *estetiska programmet* och byta namn till *modedesign*. För att möjliggöra en hantverksmässig utbildning inom det textila området kan det även bli möjligt med en riksrekryterande utbildning med eget examensmål, under förutsättning att ansökan från huvudman godkänns.
- Yrkesområdena inom inriktningarna *fänsnickeri* och *florist* samt utbildningarna inom inriktningen *övriga hantverk* föreslås inte erbjudas inom ett nationellt program men kan bli riksrekryterande utbildningar med egna examensmål under förutsättning att ansökan från huvudman godkänns.

Innehållsförteckning

1.	Bakgrund.....	5
1.1	Regeringsuppdrag att genomföra förberedelser för ämnesbetyg.....	5
1.2	Uppdrag om översyn av hantverksprogrammet i regleringsbrevet för budgetår 2022.....	5
1.3	Tidigare översyn av hantverksprogrammet.....	5
1.4	Hantverksprogrammet inrättande och utveckling.....	6
1.5	Dialog med nationella programrådet.....	7
1.6	Ämnet hantverk.....	8
1.7	Ämnet hantverkskunskap.....	8
1.8	Hantverksprogrammet idag.....	9
1.9	Hantverksutbildning inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå (komvux).....	9
1.9.1	Finsnickeri.....	9
1.9.2	Florist.....	10
1.9.3	Frisör.....	10
1.9.4	Textil design.....	10
1.9.5	Övriga hantverk.....	10
1.10	Riksrekryterande utbildningar med egna examensmål.....	11
1.10.1	Ansökan och tillståndsprocess.....	11
2.	Skolverkets förslag.....	12
2.1	Hantverksprogrammet upphör.....	12
2.1.1	Skolverkets bedömning av att vissa utbildningar kan lämpa sig som riksrekryterande utbildningar med egna examensmål.....	12
2.2	Frisör, barberare och hår- och makeupstylist.....	12
2.2.1	Examensmål.....	13
2.2.2	Programstruktur.....	13
2.3	Textil design.....	14
2.4	Finsnickeri.....	15
2.5	Florist.....	15
2.6	Övriga hantverk, guldsmed.....	15
2.7	Övriga hantverk, resterande utbildningar.....	16
3.	Ikraftträdande, övergångsbestämmelser och genomförande.....	17
4.	Beskrivning av alternativa lösningar för det Skolverket vill uppnå och vilka effekterna blir om någon reglering inte kommer till stånd.....	20
4.1	Uppgifter om vilka som berörs av regleringen.....	20
4.1.1	Gymnasieskolan.....	20
4.1.2	Komvux på gymnasial nivå.....	20
4.1.3	Lärare.....	21
4.1.4	Staten.....	22
4.2	Uppgifter om vilka kostnadsmässiga och andra konsekvenser regleringen medför.....	22
4.2.1	Kostnadsmässiga konsekvenser.....	22
4.2.2	Jämställdhetsperspektiv och funktionshinderperspektiv.....	23
4.2.3	Nationella minoriteter.....	23

4.2.4 Elevers bästa.....	23
4.3 Bedömning av om regleringen överensstämmer med eller går utöver de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till Europeiska unionen	24
B Kommuner och regioner	24
C Företag.....	24
D Samråd	24
E Kontaktperson.....	25

1. Bakgrund

1.1 Regeringsuppdrag att genomföra förberedelser för ämnesbetyg

Enligt regleringsbrevet för budgetåret 2022⁵ avseende Statens skolverk har myndigheten i uppdrag att genomföra förberedelser för ämnesbetyg. Skolverket ska i avvaktan på riksdagens beslut om och med utgångspunkt i propositionen *Ämnesbetyg - betygen ska bättre spegla elevers kunskaper* (prop. 2021/22:36) förbereda för en övergång till ämnesbetyg i gymnasieskolan, gymnasiesärskolan, komvux på gymnasial nivå samt komvux som särskild utbildning på gymnasial nivå. Om myndigheten bedömer att vissa förändringar behöver göras i de nationella programmets innehåll och att det är lämpligt att göra dessa i samband med en övergång till ämnesbetyg ska Skolverket lämna förslag på sådana justeringar. Skolverket ska redovisa konsekvenser av förslagen och inhämta synpunkter från berörda aktörer.

1.2 Uppdrag om översyn av hantverksprogrammet i regleringsbrevet för budgetår 2022

Skolverket har i uppdrag, enligt regleringsbrevet för budgetåret 2022⁶, att föreslå ändringar som rör hantverksprogrammet. Skolverket ska med utgångspunkt i myndighetens hemställan angående en översyn av hantverksprogrammet (U2021/00469) lämna förslag till åtgärder som rör hantverksprogrammet. Skolverket ska redovisa konsekvenser av förslagen och inhämta synpunkter från berörda aktörer. Skolverkets förslag rörande hantverksprogrammet ska, där så är möjligt, samordnas med införandet av ämnesbetyg. Skolverket ska löpande hålla Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) informerat om uppdraget. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 23 september 2022.

1.3 Tidigare översyn av hantverksprogrammet

Vid översynen av hantverksprogrammet i samband med ett tidigare regeringsuppdrag⁷ var Skolverkets bedömning att programmets konstruktion bör analyseras vidare.⁸ En sådan analys har visat att programmet är för brett konstruerat för att utbilda mot hantverksyrken som i olika grad har beröringspunkter med servicenäringar, mot handeln, hantverksmässig produktion eller småskalig industri. Genom ambitionen att utbildningen ska kunna rymma en bredd av hantverksyrken finns en obalans mellan innehåll och progression i de

⁵ <https://www.esv.se/>

⁶ <https://www.esv.se/>

⁷ Regleringsbrev 1:1 U2009/06971/S (delvis) U2016/01473/GV U2016/01486/GV m.fl.

⁸ <https://www.skolverket.se/publikationer?id=3965>

olika inriktningarna. En följd är att examensmålet och ämnesplanerna i hantverk samt hantverkskunskap fungerar som kompromisser som inte ger tillräcklig styrning för utbildningens olika inriktningar. Därtill har andelen elever på programmet med tiden fått en kraftig slagsida mot inriktning *frisör, barberare och hår- och makeupstylist*. Dessa skäl för förändring utvecklas ytterligare nedan och låg bakom den hemställan från Skolverket som anges i regeringsuppdraget. Där hemställde Skolverket om följande:

- Att myndigheten ges i uppdrag att föreslå utformning och innehåll för ett nytt program inom hår- och skönhetsområdet som ersätter hantverksprogrammet.
- Att myndigheten ges i uppdrag att föreslå förflyttningar av inriktningarna finsnickeri och textil design på hantverksprogrammet till andra nationella program och hur det hantverksmässiga kunnandet inom inriktningarna kan tas om hand inom gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå.
- Att myndigheten ges i uppdrag att föreslå förflyttning av inriktningen florist på hantverksprogrammet till annat nationellt program alternativt lägga ner inriktningen. Vid nedläggning av inriktningen säkerställa att utbildningen tas om hand på annat sätt inom gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå.
- Att myndigheten ges i uppdrag att säkerställa att inriktningen övriga hantverk som omfattar smala hantverksyrken bättre kan tas om hand inom gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå.
- Att regeringen föreslår för riksdagen ett nytt namn för det program som Skolverket menar bör ersätta hantverksprogrammet.

1.4 Hantverksprogrammet inrättande och utveckling

Hantverksprogrammet blev 1992 ett av gymnasieskolans nationella program men hade då inga nationella inriktningar.⁹ Kurserna i ämnet hantverksteknik var generella och applicerbara på samtliga hantverk. Programmet var yrkesförberedande och gav en grundläggande utbildning inom valt hantverksområde.

I och med gymnasiereformen Gy11 styrdes innehållet i hantverksprogrammet till inriktningar och kurser för de större yrkesområdena finsnickeri, florist, frisör och textil design.¹⁰ Dessutom utvecklades inriktningen övriga hantverk med generella kurser i hantverksteknik som ett arv från programmets tidigare konstruktion för att möjliggöra utbildning inom hantverk med begränsad elevvolym. Skolverket får

⁹ I kommentarer (Hantverksprogrammet Gy 2000. Program mål, kursplaner, betygskriterier och kommentarer.) till program målet (SKOLFS 1999:12) finns en översikt av utvecklingen av utbildningsvägar från lärlingstradition till gymnasieutbildning.

¹⁰ Propositionen Högre krav och kvalitet i gymnasieskolan (Prop. 2008/09:199). Förslagen fördes fram redan inför Gy 2007 i utredningen Åtta vägar till kunskap – en ny struktur för gymnasieskolan med skillnaden att inriktningen textil design förslags heta skrädderi.

sedan dess besluta om en utbildning ska få finnas inom övriga hantverk och därigenom styrs vilka hantverk som kurserna hantverksteknik får bedrivas mot. Idag omfattar inriktningen övriga hantverk 15 olika smala hantverksyrken med mycket begränsad elevvolym inom gymnasieskolan. Bland dessa finns yrken, till exempel kakelugnsmakare, skomakare och guldsmed.

1.5 Dialog med nationella programrådet

Det nationella programrådet för hantverksprogrammet har haft synpunkter på programmets uppbyggnad och programstruktur. Ledamöterna är överens om att ett hantverksyrke kräver mycket tid för färdighetsträning och att 1 500 timmar till yrkesutövande är ett måste för att eleverna ska nå anställningsbarhet.

De nationella programrådsledamöterna inom industritekniska programmet som företrädar träbranschen menar att en inriktning eller tydlig yrkesutgång på industritekniska programmet ligger mer i linje med branschens behov än inriktningen finsnickeri på hantverksprogrammet. Det finns därmed anledning att utreda om gymnasial finsnickeriutbildning även fortsatt bör omfatta manuellt hantverk som på hantverksprogrammet eller enbart processtyrd industriverksamhet som på industritekniska programmet.

Inom inriktningen florist har elevantalet sjunkit markant i gymnasieskolan. En branschrepresentant i det nationella programrådet är orolig över denna utveckling då arbetsmarknadens behov är större än antalet elever som utbildas i gymnasieskolan. Ledamoten efterfrågar därför en förändring av utbildningen och förordar att utbildningen blir riksrekryterande som ett led i att öka möjligheten för presumtiva elever från hela landet att söka.

Frisör, barberare och hår- och makeupstylist är en inriktning med många elever. Ledamoten i programrådet som företrädar branschen välkomnar förslaget och ställer sig positiv till ett eventuellt nytt nationellt program inom skönhetsområdet där yrkena frisör, barberare och hår- och makeupstylist ingår.

Utmärkande för inriktningen textil design är att elever inom textil design oftare än andra elever inom hantverksprogrammet har en ambition att läsa vidare inom högskola för arbete inom designområdet. Den nationella programrådsledamoten som är förankrad i branschen förordar att utbildningen tillhör det estetiska programmet för att betona att utbildningen är grundläggande och förberedande för vidare utbildning. Innehållsmässigt innebär det att utbildningsinnehållet flyttar fokus från hantverksskunnande inom sömnad till design. Programledamoten påpekar även att nuvarande utbildning leder till yrkesutgångar som inte längre finns på den svenska arbetsmarknaden och utifrån hantverksprogrammets grundupplägg ger utbildningen inte heller den högskolebehörighet som krävs för högre utbildningar inom till exempel modeindustrin.

Inom programrådet har det lyfts en oro för de smala hantverksyrkena. Rådet befarar att de traditionella hantverksyrkena som idag har få eller inga elever i gymnasieskolan kommer att försvinna. De förordar att utbildningarna är

riksrekryterande som ett led i att öka möjligheten för presumtiva elever från hela landet att söka utbildningen.

Nationella programrådet har även kommenterat ämnet hantverk och lärarlegitimation. Dessa kommentarer finns under avsnittet 1.6 nedan.

1.6 Ämnet hantverk

Inom ämnet hantverk finns idag 55 kurser. Förutom en introduktionskurs läser eleverna en eller två kurser inom respektive inriktning. Totalt kan eleverna läsa nio olika kurser (undantag hår- och makeupstylist som dagsläget kan läsa sex kurser) inom ämnet riktade mot aktuellt hantverksområde: introduktionskursen, två specialiseringskurser samt kurser på nivåerna 1 till 6a eller 6b (hår- och makeupstylist kurser på nivå 1–4). Specialiseringskurserna på nivå 4 och 5 (hår- och makeupstylist kurs på nivå 4) kan eleverna dessutom läsa flera gånger med olika innehåll.

Inom inriktningarna finsnickeri, frisör, florist och textil design läser eleverna kurser med specificerat innehåll, medan eleverna inom inriktningen övriga hantverk läser de generella kurserna hantverksteknik. Eftersom kurserna är anpassade till de yrken inriktningen utbildar mot uppstår en innehållslig obalans. Ett exempel är digitala färdigheter som enligt examensmålen ska vara anpassade till de tekniker som förekommer inom det yrke som utbildningen leder till. En konsekvens är att det centrala innehållet inom till exempel finsnickeri- och textil designkurserna är betydligt mer omfattande och avancerat vad gäller digitala tekniker än inom exempelvis florist- eller frisörkurserna. Vidare har det nationella programrådet för hantverksprogrammet uttalat en oro för att konstruktionen med lärarlegitimation kopplat till ett ämne skulle kunna leda till att behöriga lärare undervisar inom ett hantverk de själva inte behärskar.¹¹ För att komma till rätta med den innehållsliga obalansen och att legitimationen spänner över hela ämnet avser Skolverket att i samband med det förberedande uppdraget om att införa ämnesbetyg dela ämnet hantverk i flera ämnen. Med nya ämnen skulle yrkenas särskilda förutsättningar och behov bättre speglas i ämnesplanerna. På så sätt kan också innehållet i de olika ämnena anpassas efter vad som bedöms gagna eleverna. Ett exempel är att floristelever i stället för utökat innehåll mot digitalisering kan få utökat kunskapsinnehåll i handel och försäljning, eftersom många florister har blomsterhandeln som sin främsta exponeringsyta mot kund.

1.7 Ämnet hantverkskunskap

Innehållet i ämnet hantverkskunskap är generellt skrivet och är till övervägande del teoretiska kurser. Kunskaperna i dessa kurser får ett ökat värde om de kan involveras i hantverkets görande vilket kräver att det är yrkesspecifikt. Därför föreslår Skolverket att inkludera innehållet från ämnet hantverkskunskap i respektive yrkesämne i samband med ämnesbetygsreformen.

¹¹ Protokoll från nationellt programrådsmöte 2017-09-20.

1.8 Hantverksprogrammet idag

Hantverksprogrammets examensmål anger att utbildningen ska utveckla elevernas kunskaper från idé till färdig produkt. Hantverkskunnande och estetiskt tänkande ska samspela i skapandeprocessen och därför genomsyra utbildningen. Vidare anges det att utbildningen såväl ska ge kunskaper om tradition och kulturarv som att eleverna ska få förutsättningar att bli väl förberedda inför framtida förändringar genom att lära sig materialens olika egenskaper, materialutveckling, tekniker och teknikutveckling. Hantverkande kan således sammanfattas som en produktionsprocess där utföraren behärskar alla delar från idé till produkt och bottnar såväl i materialkunskap och estetik som i traditioner och nytänkande.

Inom många av programmets yrken¹² finns traditionen med gesäll- och mästarbrev kvar. Ett exempel är programmets inriktning frisör, barberare och hår- och makeupstylist som bland annat kan leda till yrkesutgång frisöraspirant där en elev efter examen kan göra delprovet inför gesällen.

1.9 Hantverksutbildning inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå (komvux)

Inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå läser eleverna inte ett sammanhållet program utan kombinerar kurser efter individuella behov och önskemål. Därför redovisas i detta avsnitt antalet individer som har läst kurser och fått betyg inom respektive hantverksområde i ämnet hantverk under 2018. Det är också möjligt att eleverna har fått betyg i kurserna efter att de har blivit validerade i en kurs.

1.9.1 Finsnickeri

Inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå läste 100 elever kursen finsnickeri 1 under 2018. Sammanlagt har 176 unika elever på komvux läst 535 finsnickerikurser inom ämnet hantverk under 2018. Det medför att elever på komvux läser i genomsnitt 3,04 finsnickerikurser per person. Det är värt att notera att fler elever läste minst en finsnickerikurs på komvux än ungdomar på hantverksprogrammet som läste programmets inriktning inom gymnasieskolan.¹³ Det kan också noteras att fler elever läser specialiseringskurser inom finsnickeri än ordinarie kurs på samma nivå. Dessa specialiseringskurser möjliggör färdighetsträning inom närliggande yrkesområden eller mindre vanligen förekommande tekniker och metoder. Specialiseringskurser kan läsas flera gånger med olika innehåll och detta kan vara ett tecken på att en elev vill fortbilda sig eller bredda sin kompetens.

¹² T ex florist, käckelugnsmakare, sadelmakare och urmakare.

¹³ 176 elever på komvux läste minst en finsnickerikurs medan det i gymnasieskolan totalt var 155 ungdomar inskrivna på inriktningen läsåret 2018/19.

1.9.2 Florist

Inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå läste 196 elever kursen florist 1 under 2018. Sammanlagt har 348 unika individer läst 997 floristkurser under 2018 inom komvux. Det medför att eleverna läser i genomsnitt 2,86 kurser per person. Värt att notera är att det förefaller vara fler elever på komvux som läser hela eller delar av floristutbildningen än ungdomar i gymnasieskolan.¹⁴

1.9.3 Frisör

I jämförelse med gymnasieskolan är frisörutbildningen liten inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå.¹⁵ Inom komvux läste 293 elever kursen frisör 1 under 2018. Sammanlagt har 410 unika individer läst 1 807 frisörkurser under 2018 inom komvux. Det medför att eleverna läser i genomsnitt 4,41 kurser per person. Värt att notera är att branschens styrning för delprov och gesäll är stark och troligen påverkar elevernas val.

1.9.4 Textil design

Inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå läste 38 elever kursen textil design 1 under 2018. Sammanlagt har 84 unika individer läst 191 kurser i textil design under 2018 inom komvux. Det medför att eleverna läser i genomsnitt 2,27 kurser per person. Bland eleverna som läst kurser i textil design är det även vanligt att ha kombinerat dessa med kurserna manuell mönsterkonstruktion 1 (37 elever) och manuell mönsterkonstruktion 2 (22 elever) samt fackteckning och design (21 elever). Datoriserad mönsterhantering 1 är också en relativt vanlig kurs (13 elever). Det är värt att notera att antalet elever inom gymnasieskolan, trots det ringa antalet, är betydligt fler än elever inom komvux.¹⁶ Vidare läser fler komvuxelever specialiseringskurser än ordinarie kurs inom ämnet hantverk på samma nivå. Dessa val kan möjligen reflektera en önskan från de studerande om att vidareutbildas genom specialiserade kunskaper.

1.9.5 Övriga hantverk

Inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå läste 220 elever kursen hantverksteknik 1 under 2018. Sammanlagt har 331 unika individer läst 785 kurser inom hantverksteknik/övriga hantverk under 2018 inom komvux, vilket är få i jämförelse med elever inom gymnasieskolan.¹⁷ Det medför att eleverna på komvux läser i genomsnitt 2,37 kurser per person. För elever inom gymnasieskolan anger

¹⁴ 196 elever på komvux läste minst en floristkurs (florist 1) medan det i gymnasieskolan totalt var 168 ungdomar inskrivna på inriktningen läsåret 2018/19.

¹⁵ 293 elever på komvux läste minst en frisörkurs medan det i gymnasieskolan totalt var 2 657 ungdomar inskrivna på inriktningen läsåret 2018/19.

¹⁶ 84 elever på komvux läste minst en textil design-kurs medan det i gymnasieskolan totalt var 216 ungdomar inskrivna på inriktningen läsåret 2018/19.

¹⁷ 331 elever på komvux läste minst en hantverksteknikkurs medan det i gymnasieskolan totalt var 3 224 ungdomar inskrivna på inriktningen läsåret 2018/19.

studievägskoden för den valda utbildningen vilket yrke inom övriga hantverk som utbildningen avser. Inom komvux är det däremot inte möjligt att identifiera vilka yrken kurserna i hantverksteknik är inriktade mot eftersom kurserna är generella för inriktningen. Det är värt att notera att kurser i andra ämnen pekar mot att elever i hög grad kan ha läst hantverksteknik mot yrken som lässmed och hovslagare på komvux eftersom det bland andra kurser som eleverna läst ingår kurser som hästkunskap, hippologi samt larm, övervaknings- och säkerhetssystem.

1.10 Riksrekryterande utbildningar med egna examensmål

En utbildning i gymnasieskolan kan bli riksrekryterande om det finns nationell efterfrågan och nationellt intresse av utbildningen. Nationellt intresse innebär att utbildningen kan anses vara en nationellt angelägen utbildning som ger sådana kunskaper och färdigheter som efterfrågas nationellt, men som inte erbjuds i tillräcklig stor omfattning.

Inom gymnasieskolan finns det i speciella fall dessutom möjlighet för huvudmän att ansöka om att få bedriva riksrekryterande utbildning med egna examensmål. I propositionen *Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan* anges att de utbildningar som har tillåtits att avvika från de nationella programmen på detta sätt i övriga avseenden ska behandlas som nationella program till exempel avseende gymnasieexamen, garanterad undervisningstid och behörighet.¹⁸ Sådana egna examensmål finns i dag i framtagna för flygteknikutbildning, marinteknikutbildning, samiska näringar, sjöfartsutbildning, tågteknikutbildning och yrkesdansarutbildning.

För egna examensmål gäller att Skolverket får besluta om avvikelse från examensmål eller program mål för en viss riksrekryterande utbildning om utbildningen till sitt innehåll i allt väsentligt avviker från ett nationellt programs examensmål eller program mål. Det ska även finnas synnerliga skäl för avvikelsen och utbildningen ska rymmas inom gymnasieskolans eller gymnasiesärskolans kompetensområde.¹⁹

1.10.1 Ansökan och tillståndsprocess

En huvudman ansöker om riksrekryterande utbildning med eget examensmål. Ansökningsformuläret är tillgängligt från oktober till den 31 januari året efter (om sista datumet är en helgdag, är formuläret tillgängligt till nästa vardag). Ansökan sker digitalt och huvudmannen ansöker senast den 31 januari året innan planerad start av utbildning. Det innebär att en huvudman som avser att starta utbildningen hösten 2025 behöver ansöka senast 31 januari 2024. Skolverkets beslut ska om möjligt fattas senast den 1 september året innan utbildningen på programmet planeras att starta. När det gäller enskilda huvudmän, fattar Skolinspektionen

¹⁸ Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan (prop. 2008/09:199).

¹⁹ 5 kap. 13 § gymnasieförordningen (2010:2039).

därefter beslut om godkännande som enskild huvudman för utbildningen. Ett beslut gäller för fyra antagningsomgångar. En ny ansökan behöver därför inkomma till Skolverket senast den 31 januari det år sista antagningen får göras.

2. Skolverkets förslag

I linje med uppdraget och mot den redovisade bakgrunden lämnar Skolverket följande förslag. Utbildningarna inom respektive inriktning och yrkesutgångarna inom inriktningen övriga hantverk tas omhand enligt nedan (se rubrik 2.2 – 2.7). Ämnet hantverk delas i flera yrkesämnen för att nå en tydlighet i styrning av utbildning och för att anpassas efter ämnesbetygsreformens konstruktion. Det centrala innehållet i ämnet hantverkskunskap inkluderas i respektive yrkesämne som skrivs fram.

2.1 Hantverksprogrammet upphör

Skolverket föreslår att hantverksprogrammet upphör som nationellt program och att dagens inriktningar tas omhand på olika sätt enligt respektive rubrik nedan (se rubrik 2.2 – 2.7). Förslagen innebär ett nytt nationellt program, flytt till ett befintligt nationellt program för en inriktning, och att riksrekryterande utbildningar med egna examensmål inrättas under förutsättningar som beskrivs under rubriken *1.10 Riksrekryterande utbildning med egna examensmål*.

2.1.1 Skolverkets bedömning av att vissa utbildningar kan lämpa sig som riksrekryterande utbildningar med egna examensmål

Enligt Skolverkets bedömning lämpar sig flera av de hantverk som i dag ryms inom hantverksprogrammet, till exempel guldsmed, finsnickeri och florist, väl för att bedrivas i form av riksrekryterande utbildningar med egna examensmål, om hantverksprogrammet upphör. Idag är det få elever som läser dessa utbildningar på hantverksprogrammet och det examensmål som eleverna examineras mot inte är ändamålsenligt för bredden av utbildningsinnehållet. Skolverket kommer att ta fram egna examensmål i samband med att huvudmän ansöker om att få bedriva utbildningen (se rubrik 1.10.1). Skolverket bedömer att det under en övergångsperiod kan behövas särskilda riktade stödinsatser för huvudmän med anledning av ansökansprocessen gällande egna examensmål.

2.2 Frisör, barberare och hår- och makeupstylist

Skolverket föreslår att hantverksprogrammet avvecklas och ett nytt program införs som har hår, skönhet och styling i fokus. Namnet föreslås bli hår- och stylistprogrammet. Ett sådant förslag skulle ta om hand de stora elevvolymerna inom dagens hantverksprogram. Programmet planeras omfatta de utbildningar som från och med hösten 2021 ligger inom inriktningen frisör, barberare och hår-

och makeupstylist. Läsåret 2020/21 hade dessa utbildningar drygt 5 700 elever och är i och med det större än vad till exempel hotell- och turismprogrammet, industritekniska programmet eller restaurang- och livsmedelsprogrammet är idag. Programmet ska utbilda mot yrkesområdena frisör, barberare, hårstylist och makeupartist med alternativa vägar för professionellt arbeta inom respektive fackhandel. Programmet föreslås ha tre inriktningar barberare, frisör och hår- och makeupstylist. Dessa yrkesområden har gemensamma område som därmed kan vara programgemensamma ämne. Idag har hantverksprogrammet kursen entreprenörskap som programgemensamt ämne och i förslaget kvarstår ämnet som programgemensamt ämne. Detta eftersom flertalet av yrkesutövarna är egenföretagare eller anställda i ett mindre företag. Det andra programgemensamma ämnet föreslås vara inom hårvårdsområdet och kunskaper om salong där bland annat schamponering och vårdande behandlingar ingår men även de viktiga kunskaperna om håret och huden och hur en salong fungerar. Inom respektive inriktning föreslås det blir 1–2 yrkesämnen som kan byggas på med ytterligare ämnen eller nivåer inom programfördjupningen. För barberare planeras det för två yrkesämnen vilket innebär att det kommer finnas utrymme för huvudmän att utöver yrkesämnen erbjuda andra ämnen inom programfördjupningen. För frisör och hår- och makeupstylist planeras det för tre yrkesämnen vilket innebär att huvudmän kan erbjuda yrkesämnen inom hela programfördjupningen och även inom individuellt val alternativt kan huvudmän erbjuda färre yrkesämnen till förmån för andra ämnen.

2.2.1 Examensmål

För varje nationellt program i gymnasieskolan finns examensmål som regeringen beslutar om. Examensmålen ska ligga till grund för planeringen av utbildningen och undervisningen och anger mål för programmet, de inriktningar som finns inom programmet samt mål för gymnasiearbetet.

Skolverket föreslår skrivningar i examensmålet för det nya programmet hår- och stylistprogrammet som tydligt överensstämmer med de föreslagna yrkesområdena som utbildningen representerar. Genom att skapa ett avgränsat program kan styrningen av utbildning mot aktuella yrkesområde bli tydligare i examensmålet. En ytterligare fördel är att examensmålet ges en lydelse som innebär ett tydliggörande när det gäller att utbildningen även kan leda till arbete i fackhandeln inom yrkesområden.

2.2.2 Programstruktur

Skolverket föreslår följande programgemensamma ämnen för programmet:

- Entreprenörskap, nivå 1, 100 poäng
- Hårvård och salongs kunskap, nivå 1, 200 poäng
- Hårvård och salongs kunskap, nivå 2, 100 poäng

Skolverket föreslår följande avseende de nationella inriktningarna på programmet.

Inriktning *barberare*, inriktningen föreslås få två ämnen om 400 poäng vardera.

Inriktning *frisör*, inriktningen föreslås få två ämnen om 400 poäng respektive 600 poäng.

Inriktning *hår- och makeupstylist*, inriktningen föreslås få två ämnen om 600 poäng respektive 200 poäng.

2.3 Textil design

Skolverket föreslår att inriktningen *textil design* flyttar från dagens hantverksprogram till det estetiska programmet och byter namn till *modedesign*. I och med programbytet så blir *modedesign* en inriktning på ett högskoleförberedande program och ger därmed ökade möjligheter till de vanligaste eftergymnasiala utbildningarna inom området. Skolverkets förslag bedöms även kunna öka elevernas intresse för att välja estetiska programmet med inriktning *modedesign*.

Skolverket föreslår, i syfte att behålla den hantverksmässiga utbildningen inom textila området, att utbildning inom området textil design med fokus på sömnad kan bli aktuellt inom riksrekryterande utbildning med eget examensmål (se punkt 1.10). Detta under förutsättning att ansökan från huvudman godkänns.

Utbildningen ska möta arbetsmarknadens behov av gymnasial arbetskraft och samtidigt elevernas önskemål om arbete inom det hantverksmässiga sömnadsområdet.

Utmärkande för dagens inriktning textil design är att elever oftare än andra elever inom hantverksprogrammet har en ambition att läsa vidare inom högskola för arbete inom designområdet.²⁰ Detta stärks av statistik över vilka kurser elever inom programmet har läst. Det är vanligare att elever inom inriktningen textil design har läst ämnet mönsterkonstruktion²¹ och kurser som krävs för högskolebehörighet som engelska 6, svenska 2 och svenska 3 än att de har läst ytterligare yrkesämnen inom ramen för sin examen. Detta indikerar att den textila utbildningen skiljer sig från utbildningarna inom de andra inriktningarna på hantverksprogrammet.

En flytt av inriktningen *textil design* från dagens hantverksprogram till det estetiska programmet, där det byter namn till *modedesign*, kan innebära konsekvenser för huvudmän som i dagens organisation inte har estetiska programmet utan endast hantverksprogrammet. En enskild huvudman som har tillstånd för textil design skulle behöva ansöka om att få erbjuda estetiska programmet med inriktning modedesign. Ett alternativ för huvudmannen skulle kunna vara att ansöka om riksrekryterande utbildning med eget examensmål för en utbildning i textil design.

²⁰ Information som framkommit vid referensskolebesök.

²¹ Av de 87 avgångselever från inriktningen 2017/18 hade samtliga läst kursen mönsterkonstruktion 1, enligt statistik från Skolverket.

2.4 Finsnickeri

Skolverket föreslår att inriktningen *finsnickeri* inom dagens hantverksprogram får ges som en riksrekryterande utbildning med eget examensmål. Detta efter ansökan om och godkännande av utbildning med eget examensmål (se punkt 1.10).

Utifrån den hemställan som Skolverket gjorde var hypotesen att inriktningen skulle flytta till industritekniska programmet och bli en egen inriktning där. I Skolverkets fortsatta utredande av det förslaget i kombination med uppdraget om ämnesbetyg så har det visat sig att de behov som ett system med ämnesbetyg medför för det industritekniska programmet snarare går åt en helt industriell produktionslinje och lämnar väldigt litet utrymme för det hantverksmässiga inom industritekniska programmet. Skolverkets bedömning blir då att för att bevara den hantverksmässiga traditionen inom finsnickeri så är en flytt till industritekniska programmet inte längre aktuell.

2.5 Florist

Skolverket föreslår att inriktningen *florist* inom dagens hantverksprogram får ges som en riksrekryterande utbildning med eget examensmål. Detta efter ansökan om och godkännande av utbildning (se punkt 1.10).

Floristinriktningen med omkring 170 elever läsåret 2020/21 har beröringspunkter med naturbruksprogrammet och inriktningen trädgård samt även med försäljning och serviceprogrammet. Skolverket har övervägt om inriktningen skulle flytta men bedömer att det är tveksamt om floristyrkets hantverksmässiga kunskaper och förmågor ryms inom naturbruksprogrammets examensmål eller försäljning och serviceprogrammets examensmål.

2.6 Övriga hantverk, guldsmed

Skolverket föreslår att yrkesutgången guldsmed inom inriktning övriga hantverk på dagens hantverksprogram tas omhand inom utbildning med eget examensmål (se punkt 1.10). Efter ansökan om och godkännande av utbildning inom något av de *övriga hantverkens* yrkesutgångar kan det bli aktuellt som utbildning inom riksrekryterande utbildning med eget examensmål till exempel guldsmed. Denna utbildning skulle kunna innefatta även juvelfattare.

Guldsmedsutbildningen finns som skolförlagd utbildning vid en gymnasieskola. Under 2020/21 gick totalt 22 elever gymnasieutbildningen. Även om volymen är låg, har utbildningen lång tradition och är väletablerad. Utbildningen till guldsmed på denna skola innefattar även till viss del juvelfattning och är den enda yrkesutgången inom inriktningen övriga hantverk med viss elevvolym. Skolan samverkar sin utbildning med kommunal vuxenutbildning inom yrkesområdet. Det nationella programrådet anser att de traditionella hantverksyrkena ska bevaras då det är ett kulturarv. Rådet förordar att utbildningarna även är riksrekryterande som ett led i att öka möjligheten för presumtiva elever från hela landet att söka

utbildningen. En översyn av programmet bör därför beakta möjligheterna att bevara utbildningen.

2.7 Övriga hantverk, resterande utbildningar

Skolverkets förslag innebär att resterande yrkesutgångar inom övriga hantverk inte kommer finnas. Om inriktningen övriga hantverk begränsas till de 13 yrken som kvarstår skulle förslaget beröra 7 elever under läsåret 2020/21. Skolverket bedömer att det är ett alltför begränsat antal för att motivera en egen inriktning inom ett nationellt program. Se tabell nedan.

	Läsår 16–17		Läsår 17–18		Läsår 18–19		Läsår 19–20		Läsår 20–21	
	Antal elever	varav lärling	Antal elever	varav lärling	Antal elever	varav lärling	Antal elever	varav lärling	Antal elever	varav lärling
Totalt	33	13	31	11	33	14	27	13	29	12
Guldsmed	20	3	21	4	20	4	19	6	22	5
Glasblåsare	1	0	3	0	3	0	1	0	0	0
Sadelmakare	2	1	2	2	2	2	1	1	0	0
Smed	2	2	1	1	2	2	2	2	1	1
Tapetserare	0	0	0	0	2	2	1	1	1	1
Urmakare	2	1	2	2	2	2	1	1	2	2
Keramiker	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1
Silversmed	1	1	0	0	1	1	2	2	2	2
Bössmakare	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Juvelfattare	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kakelugnsmakare	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Skomakare	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sotare	4	4	1	1	0	0	0	0	0	0
Timmerman	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Totalt antal elever i inriktningen övriga hantverk de senaste fem läsåren.

Det finns dock en möjlighet för en huvudman att ansöka om riksrekryterande utbildning med eget examensmål (se punkt 1.10). Vid en sådan ansökan kan ämnesplan för respektive yrkesområde skapas. Ett annat alternativ är att vissa yrkesinriktade ämnen skrivs fram för att användas inom individuellt val eller inom komvux för elever som behöver läsa motsvarande innehåll för behörighet till yrkeshögskola.

Många små hantverk för en tynande tillvaro. Inom många av dessa yrken finns en lång och stolt hantverkstradition med möjlighet att ta gesäll- och mästarbrev. Flertalet av dessa yrken härrör till det svenska kulturarvet och mot den bakgrunden kan man argumentera att det finns ett nationellt intresse att möjliggöra utbildning inom dessa yrken i framtiden.

Föregående läsår 2020/21 fanns det inga elever registrerade som studerande till bössmakare, glasblåsare, juvelfattare, kakelugnsmakare, segelmakare, skomakare, sotare eller timmerman. Inom utbildning till keramiker, silversmed, smed, tapetserare samt urmakare fanns det under samma tid 1–2 elever i hela landet. Samtliga dessa gick en lärlingsförlagd utbildning.

Det finns utbildning till samtliga av dessa yrken, förutom sotare, inom yrkeshögskolan. För sotare sker utbildningen via Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB).

Förutom kommuner som upphandlar utbildningar inom yrkesutbildningspaket för vuxna kan ett traditionsmönster skönjas med kommuner som erbjuder ett mindre yrke skolförlagt eftersom traditionen finns på orten. Exempel på detta är guldsmedsutbildningen och glasblåsarutbildningen.

3. Ikraftträdande, övergångsbestämmelser och genomförande

Skolverkets förslag rörande hantverksprogrammet ska enligt regeringsuppdraget, där så är möjligt, samordnas med införandet av ämnesbetyg. I avvaktan på riksdagens beslut om införandet av ämnesbetyg utgår Skolverket för frågor om ikraftträdande och övergångsbestämmelser från de förslag som finns i propositionen *Ämnesbetyg - betygen ska bättre spegla elevers kunskaper* (prop. 2021/22:36).

Skolverket föreslår därför att de ändringarna som i denna konsekvensutredning föreslås för utbildningar inom nuvarande hantverksprogrammet ska tillämpas på utbildning som påbörjas efter den 30 juni 2025. Eftersom ändringarna föreslås införas samordnat med införandet av ämnesbetyg gör Skolverket bedömningen att nödvändiga förordningsändringar som regeringen beslutar om samt nödvändiga föreskriftsändringar som Skolverket beslutar om kommer följa samma tidsplan som den som planeras för införandet av ämnesbetyg.

Skolverkets förslag att avveckla hantverksprogrammet och inrätta hår- och stylistprogrammet kräver bland annat ändring av bilaga 1 till skollagen, vilket förutsätter beslut av riksdagen. Innan dessa förslag och ett införande av ämnesbetyg kan börja tillämpas finns det behov av vissa förberedelser. Förutom nödvändiga följdändringar på förordningsnivå och i myndighetens föreskrifter behövs tid för att enskilda huvudmän som ansöker om godkännande för de nya utbildningar som föreslås ska kunna ansöka om godkännande senast den 31 januari kalenderåret innan utbildningen ska starta. Detsamma gäller sådana avvikelser inom de nationella programmen som Skolverket beslutar om enligt 5 kap. gymnasieförordningen. Skolverket föreslår därför att de förslagna ändringarna i denna konsekvensutredning som föranleder förändringar i skollagen ska träda i kraft den 1 juli 2023.

Skolverkets förslag innebär att hantverksprogrammet utgår och att ett nytt nationellt program, hår- och stylistprogrammet, inrättas. Skolverket bedömer därför att det behövs övergångsbestämmelser avseende enskilda huvudmäns befintliga godkännanden för hantverksprogrammet enligt 2 kap. 5 § skollagen (se punkt 5 i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna i bilagt förslag till lag om ändring i skollagen, se bilaga 67). Eftersom förslaget innebär att programmet utgår och endast delvis ersätts av ett annat nationellt program föreslås att ett

godkännande enligt 2 kap. 5 § som avser hantverksprogrammet som ska upphöra att gälla för utbildning som påbörjas efter den 30 juni 2025. För att elever som har påbörjat en utbildning på hantverksprogrammet ska kunna gå klart sin utbildning föreslås dock att ett godkännande ska upphöra att gälla senast vid utgången av juni 2030.

För vissa av de utbildningar som i dag bedrivs på hantverksprogrammet bedömer Skolverket dock att en enskild huvudman ska kunna anses ha ett godkännande för de nya utbildningar som föreslås. Det nya hår- och stylistprogrammet föreslås ha tre nationella inriktningar; barberare, frisör och hår- och makeupstylist. Programmet skulle omfatta de utbildningar som från hösten 2021 ligger inom inriktningen frisör, barberare och hår- och makeupstylist.²² När det gäller en enskild huvudman som har ett godkännande som avser denna inriktning bör därför huvudmannen genom en anmälan till Skolinspektionen anses ha ett godkännande för någon av de nya inriktningarna på hår- och stylistprogrammet.²³ Detta bör kunna regleras på förordningsnivå.

När det gäller inriktningen textil design som föreslås flyttas till estetiska programmet bedömer Skolverket dock att en ny ansökan kommer att krävas eftersom utbildningen får en annan karaktär på det högskoleförberedande estetiska programmet. Detsamma gäller för övriga inriktningar inom hantverksprogrammet, eftersom utbildningarna föreslås bli riksrekryterande utbildningar med egna examensmål.

Skolverkets förslag att avveckla hantverksprogrammet och inrätta hår- och stylistprogrammet skulle, förutom i bilaga 1 till skollagen, föranleda att ändringar i gymnasieförordningen och förordningen om examensmål för gymnasieskolans nationella program.^[1] Ändringar i gymnasieförordningen blir också aktuellt för estetiska programmet eftersom en ny inriktning föreslås som bygger på nuvarande inriktningen textil design på hantverksprogrammet. Andra ändringar som Skolverket identifierat på förordningsnivå och som skulle kunna göras samordnat med förordningsändringar som rör införandet av ämnesbetyg är några regleringar i gymnasieförordningen som rör nuvarande hantverksprogrammet. I 4 kap. 2 § regleras att de nationella inriktningarna inom estetiska programmet,

²² Hantverksprogrammets inriktningar förändrades inför hösten 2021. Enligt övergångsbestämmelserna till ändringarna i gymnasieförordningen ska en enskild huvudman som har ett godkännande enligt 2 kap. 5 § skollagen (2010:800) som avser inriktningen frisör på hantverksprogrammet ska anses ha ett godkännande för inriktningen frisör, barberare och hår- och makeupstylist på hantverksprogrammet. Vidare anges att en enskild huvudman som har ett godkännande enligt 2 kap. 5 § skollagen (2010:800) som avser inriktningen övriga hantverk och som har anordnat utbildning till hår- och makeupstylist ska anses ha ett godkännande för inriktningen frisör, barberare och hår- och makeupstylist på hantverksprogrammet. Se punkt 7 och 8 i övergångsbestämmelserna till förordningen (2019:1266) om ändring i gymnasieförordningen (2010:2039).

²³ Jfr. förordning (2019:1266) om ändring i gymnasieförordningen (2010:2039).

[1] Skollagen (2010:800), gymnasieförordningen (2010:2039) och förordningen (SKOLFS 2010:14) om examensmål för gymnasieskolans nationella program.

hantverksprogrammet, industritekniska programmet och naturbruksprogrammet får börja det första läsåret. Om Skolverkets förslag genomförs skulle hantverksprogrammet behöva utgå och hår- och stylistprogrammet föras in i bestämmelsen. Vidare framgår av samma paragraf att Skolverket får besluta om en utbildning ska få finnas inom den nationella inriktningen övriga hantverk. Detta bemyndigande bör tas bort. I bilaga 1 till gymnasieförordningen listas de nationella programmen och omfattningen på programgemensamma ämnen samt inriktningar på respektive program. Vid ett genomförande av förslagen behöver hantverksprogrammet utgå ur bilagan och hår- och stylistprogrammet läggas till, med tillhörande programgemensamma ämnen och inriktningar (se bilaga 68).

Skolverket kan också konstatera att de föreslagna ändringarna kan komma att innebära att följdändringar behöver göras i förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning. Exempelvis behöver övergångsregler övervägas för att möjliggöra att en yrkesexamen mot hantverksprogrammet kan tas ut från komvux efter 1 juli 2025. Annars skulle personer som har oavslutade studier från programmet i gymnasieskolan riskera att få en betydligt längre väg för att uppnå en gymnasieexamen.

Förslagen innebär också att Skolverket behöver se över myndighetens föreskrifter. Skolverket behöver bland annat utarbeta förslag till nya ämnesplaner i yrkesämnen. Vilka ämnen som ingår i de ett nationellt program regleras också i föreskrifter meddelade av Skolverket, så kallade programstrukturer. Såväl dessa föreskrifter som andra föreskrifter som Skolverket meddelar, till exempel föreskrifter om vilka yrkeskunskaper som krävs för att undervisa i ett yrkesämne kommer att behöva ses över. Skolverket avser att remittera förslag på sådana föreskrifter i ett senare skede. Under förutsättning att erforderliga beslut fattas av riksdag och regering i god tid gör Skolverket bedömningen att myndigheten kan meddela nödvändiga föreskrifter till följd av ett införande av ämnesbetyg och ett nytt program i gymnasieskolan, hår- och stylistprogrammet, i tid för ett ikraftträdande senast i januari 2024 utifrån att ett införande av ämnesbetyg är planerat till hösten 2025. Beslut i god tid är en förutsättning för att huvudmän ska kunna förbereda sig för förändringarna. Det är även viktigt att elever får information om förändringarna.

Skolverket planerar att bistå huvudmän med informations- och implementeringsinsatser inför ett införande av hår- och stylistprogrammet inom gymnasieskolan, flytt av inriktningen textil design till estetiska programmet, de riksrekryterande utbildningar med egna examensmål som Skolverket förväntas se ansökningar om samt de hantverksämnena som kommer att kunna erbjudas inom kommunal vuxenutbildning. För ytterligare information se Konsekvensutredning gällande införande av ämnesbetyg, punkt 4.1 Kostnadsmässiga konsekvenser.²⁴

²⁴ Konsekvensutredning Förslag med anledning av införandet av ämnesbetyg [...], dnr: 2022:55.

4. Beskrivning av alternativa lösningar för det Skolverket vill uppnå och vilka effekterna blir om någon reglering inte kommer till stånd

Ett alternativ är att låta hantverksprogrammet vara kvar som nationellt program med samma utformning som idag. Skolverkets bedömning är dock att hantverksprogrammet inte är ett fungerande program enligt vad Skolverket beskrivit ovan under rubrik 1. *Bakgrund*. Skolverket menar att det finns en risk att de små utbildningarna inte skulle kunna leva vidare. Kvaliteten på programmen försvåras av att väldigt olika hantverksutbildningar behöver kompromissa i examensmål och 400 gymnasiepoäng inom programgemensamma ämnen skulle behöva minskas till 100 poäng. Både examensmålen och det gemensamma ämnet hantverk skulle vinna på att kunna anpassas efter respektive yrkesområde.

4.1 Uppgifter om vilka som berörs av regleringen

Skolverkets förslag berör elever, lärare, rektorer och annan personal som arbetar i gymnasieskolan och i kommunal vuxenutbildning (komvux) på gymnasial nivå. Studie- och yrkesvägledare inom berörda skolformer berörs också. Förslagen får konsekvenser för såväl offentliga som enskilda huvudmän och vissa andra utbildningsanordnare som tillhandahåller utbildning motsvarande kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå.

4.1.1 Gymnasieskolan

Läsåret 2020/21 fanns 6 284 elever på hantverksprogrammet i gymnasieskolan vid sammanlagt 150 skolenheter, varav 73 med kommunal huvudman och 77 med enskild huvudman. En huvudman kan erbjuda samtliga inriktningar på hantverksprogrammet eller endast vissa av programmets inriktningar.

4.1.2 Komvux på gymnasial nivå

De föreslagna ändringarna för gymnasieskolan får konsekvenser för komvux för fall då elever som studerat på hantverksprogrammet lämnat gymnasieskolan utan examen och vill läsa klart sin utbildning på komvux efter att programmet upphört. Komvux kan endast utfärda en gymnasieexamen i form av en yrkesexamen för en utbildning som innefattar betyg som till övervägande del är satta på kurser som får ingå i ett och samma nationella yrkesprogram i gymnasieskolan med sammanlagt högst 1 800 gymnasiepoäng. Av examensbeviset ska det, om beviset avser en yrkesexamen, framgå vilket program inom gymnasieskolan som utbildningen huvudsakligen motsvarar.²⁵ Skolverkets bedömning är att en yrkesexamen från

²⁵ 4 kap. 14 och 20 §§ förordning (2011:1108) om vuxenutbildning.

komvux enligt regelverket inte kan utfärdas mot ett program som inte finns längre. Skolverkets bedömning är att det kan behövas övergångsbestämmelser som en viss tid efter programmets upphörande kan möjliggöra för komvux att utfärda en examen som enligt regelverket huvudsakligen motsvarar hantverksprogrammet. Dessa elever skulle med kurser som är lästa inom hantverksprogrammet inte uppnå kraven för någon annan examen, om de inte väljer att på komvux läsa andra ämnen i den omfattning som krävs för en examen mot ett annat program. För elever som i gymnasieskolan läst hantverksprogrammets inriktning frisör, barberare och hår- och makeupstylist, men som inte uppnått kraven för examen skulle det dock kunna bli möjligt att på komvux, efter programmets avveckling, utfärda en examen mot hår- och stylistprogrammet om kraven för en yrkesexamen mot det programmet är uppnådda.

Skolverket förordar att de hantverksområden som finns på det nuvarande hantverksprogrammet, och som enligt förslaget inte ska finnas på något nationellt program, i stället ges som riksrekryterande utbildningar med egna examensmål. Vilka utbildningar som ges kommer att bero på intresset från huvudmän att ansöka om tillstånd – och att tillstånden beviljas. För de utbildningar som får tillstånd kommer examensmål och ämnen tas fram. De ämnen som tagits fram för nuvarande utbildningar med egna examensmål är också möjliga att ge på komvux och Skolverket anser att det är sannolikt det kommer att gälla också för de ämnen som tas fram för utbildningar med egna examensmål. Det möjliggör yrkespaket på komvux såsom det finns idag till exempel för utbildning till florist.

Om huvudmän erbjuder fler utbildningar inom gymnasieskolan som utbildningar med egna examensmål kommer antalet elever som läser på sådana utbildningar öka. Elever som läser ett riksrekryterande program med egna examensmål och avslutar sin gymnasieutbildning utan att ha nått upp till kraven för gymnasieexamen (yrkesexamen i dessa fall) riskerar att stöta på svårigheter om de vill få ut en yrkesexamen från komvux, eftersom examen mot en utbildning med eget examensmål inte omfattas av vuxenförordningens regler för examensbevis för yrkesexamen.

4.1.3 Lärare

Lärare kommer att påverkas i sådan omfattning att de kommer att behöva ta del av de planerade implementeringsinsatserna som Skolverket kommer att genomföra i samband med ämnesbetyg men även i olika former av lokala informations- och implementeringsinsatser. Skolverket avser att återkomma i frågan om implementering i samband med att övriga ämnen för hår- och stylistprogrammet remitteras.

Lärarlegitimation utfärdas per ämne. I dagsläget är det 931 individer som har lärarlegitimation i ämnet hantverk och 833 individer som har lärarlegitimation i ämnet hantverkskunskap. Av dessa individer är 798 behöriga i båda ämnena. Vid föreslagna ändring av hantverksprogrammet kommer båda ämnena upphöra och nya ämnen tas fram. Därmed kommer även nya behörighetsföreskrifter för

legitimation tas fram, anpassade för respektive yrkesämne. Förändringen kommer således medföra vissa kostnadsmässiga konsekvenser (se avsnitt 3.3.1).

I propositionen²⁶ anges att det är en del i Skolverkets uppdrag att ”meddela legitimationer till lärare och efter ansökan komplettera dessa. Skolverket bör eftersträva en så smidig och automatiserad hantering som möjligt när det gäller ändringar av lärares behörighet i legitimationerna med anledning av förslagen då ändringarna kommer att bero på att staten gör förändringar som den enskilde läraren inte kan påverka. Sådana kompletteringar eller ändringar bör därför också vara avgiftsfria för läraren. Ansökan om legitimation eller komplettering av legitimation är normalt förenad med en avgift för den sökande, 1 500 kronor för ansökan om legitimation och 750 kronor för komplettering. Det innebär att det kan finnas behov av att se över regelverket om avgifter i detta avseende. Utredningen har gjort en beräkning av vilka kostnader som skulle uppstå om lärares legitimationer skulle behöva ändras och uppskattar kostnaden till 6 miljoner kronor fördelade på tre år. Regeringen bedömer detta som rimligt. Skolverket avser att återkomma i frågan om handläggning av de legitimationer som behöver kompletteras i samband med att alla övriga ämnen för den gymnasiala nivån remitteras.

4.1.4 Staten

Förslagen får även konsekvenser för statliga myndigheter inom utbildningsområdet. Skolverket samråder med Universitets- och högskolerådet och Centrala studiemedelsnämnden (CSN) med anledning av förslaget om ämnesbetyg. Vidare berörs Statens skolinspektion i de fall det finns behov av nya tillstånd samt Statens institutionsstyrelse (SiS) och Kriminalvården som anordnare av utbildning motsvarande gymnasieskola respektive kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå.

Skolverket behöver planera och genomföra informations- och implementeringsinsatser gentemot huvudmännen. Förslagen får också konsekvenser för handläggningen av lärarlegitimationer och statsbidrag. Förslagen får dessutom konsekvenser för statistikinsamling.

4.2 Uppgifter om vilka kostnadsmässiga och andra konsekvenser regleringen medför

4.2.1 Kostnadsmässiga konsekvenser

När det gäller Skolverkets förslag som omfattas av denna konsekvensutredning har myndigheten identifierat vissa kostnadsmässiga konsekvenser, bland annat i fråga om lärarlegitimation. Att meddela legitimationer till lärare och efter ansökan komplettera dessa är en del av Skolverkets uppdrag. Även om Skolverket

²⁶ 2021/22:36 Ämnesbetyg – betygen ska bättre spegla elevers kunskaper, s 116

eftersträvar en smidig och automatiserad hantering av lärares behörighet i legitimationerna med anledning av förslagen kan myndigheten konstatera att lärare kan komma att påverkas negativt om ämnen ändras och detta innebär att lärarna behöver ansöka om eller komplettera sin legitimation med nytt yrkesämne. Ansökan om legitimation eller komplettering av legitimation är normalt förenad med en avgift för den sökande, 1 500 kronor för ansökan om legitimation och 750 kronor för komplettering. Skolverket delar regeringens bedömning om att sådana kompletteringar eller ändringar bör vara avgiftsfria för läraren och att det därför kan finnas behov av att se över regelverket om avgifter i detta avseende. En avgiftsfri hantering innebär dock kostnader för staten.

4.2.2 Jämställdhetsperspektiv och funktionshinderperspektiv

När det gäller jämställdhetsperspektivet är hantverksprogrammet ett program med övervägande del kvinnor. Enligt Skolverkets statistik för läsåret 2020/21 var könsfördelningen 6% män och 94% kvinnor. Om man tittar på enbart inriktningen frisör var det 4% män. Skolverket bedömer att förslagen avseende ett nytt program inom hår- och skönhetsområdet enligt statistiken kan innebära ett program med en större övervikt av kvinnor men i det nya programmet ingår också barberarutbildning som Skolverket vid införandet bedömde kunde attrahera fler män.²⁷ Eftersom utbildningen infördes höstterminen 2021 är det dock för tidigt att utvärdera hur elevsammansättningen ser ut. Jämställdhet har även förstärkts i förslaget på examensmål för hår- och stylistprogrammet i gymnasieskolan.

När det gäller funktionshinderperspektivet bedömer Skolverket att förslagen på ändringar inom hantverksprogrammet inte kommer ha någon påverkan.

4.2.3 Nationella minoriteter

När det gäller nationella minoriteter bedömer Skolverket att förslagen på ändringar inom hantverksprogrammet inte kommer ha någon påverkan.

4.2.4 Elevers bästa

Skolverket bedömer att förslagen är förenliga med barnkonventionens artiklar och bestämmelsen i 1 kap. 10 § skollagen (2010:800) om att barnets bästa ska vara utgångspunkten i all utbildning.

²⁷ Skolverkets konsekvensutredning, dnr 2017:1585

4.3 Bedömning av om regleringen överensstämmer med eller går utöver de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till Europeiska unionen

Skolverket bedömer att förslagen inte påverkar de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till Europeiska unionen.

B Kommuner och regioner

Skolverket bedömer att regleringen får effekter för kommuner och regioner i egenskap av huvudmän för utbildningen. Den kommunala självstyrelsen regleras bland annat i 14 kap. regeringsformen (RF). Enligt 14 kap. 3 § RF bör en inskränkning i den kommunala självstyrelsen inte gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som har föranlett den. Innebörden av bestämmelsen är att en eventuell inskränkning i den kommunala självstyrelsen ska prövas mot en proportionalitetsprincip. Förslagen som omfattas av den här konsekvensutredningen bedöms inte innebära några utökade skyldigheter för de kommunala huvudmännen och alltså inte någon inskränkning i den kommunala självstyrelsen.

C Företag

De förslag som omfattas av denna konsekvensutredning rör såväl offentliga som enskilda huvudmän och vissa andra enskilda utbildningsanordnare. De bedömningar som Skolverket gör i fråga om konsekvenser ovan gäller också enskilda huvudmän för fristående skolor. Informations- och implementeringsinsatser och stöd kommer alltså inte bara att riktas till kommunerna, utan även till enskilda huvudmän och vissa andra enskilda utbildningsanordnare. Förslagen bedöms inte få effekter av betydelse för företags arbetsförutsättningar eller konkurrensförmåga. Däremot bedöms förslaget om avskaffande av hantverksprogrammet och införandet av hår- och stylistprogrammet innebära konsekvenser för enskilda huvudmäns befintliga godkännanden som huvudmän för en viss utbildning, som lämnats med stöd av 2 kap 5 § skollagen (2010:800). Dessa huvudmän behöver informeras om att nya tillstånd måste sökas för de utbildningar som Skolverket föreslår bör kunna ges som riksrekryterande utbildningar med egna examensmål. Detsamma gäller för huvudmän som erbjuder textil design på hantverksprogrammet och skulle vilja erbjuda modedesign på estetiska programmet.

D Samråd

Under arbetet har Skolverket samrått med det nationella programrådet för hantverksprogrammet och det nationella programrådet för industritekniska programmet samt referensskolor.

E Kontaktperson

Vid eventuella frågor, kontakta enheten för gymnasieskola:

Anette Levin, undervisningsråd, anette.levin@skolverket.se eller

Anna Jägberg, undervisningsråd, anna.jagberg@skolverket.se eller

Eva Ekstedt Salzmänn, undervisningsråd, eva.ekstedt.salzmänn@skolverket.se